

נתיבות ישיבה

והוא מאמרים יקרים, שיחות מוסר וחיזוק משובבי
לב ונפש, שנאמרו בפני תלמידים מקשיבים בקול
חוצב להבות אש קודש, ושאתו כשאגת האר"י החי,
להנחילם נתיבות דעת התורה ועבודת השי"ת על
פרשת השבוע

ע"י מרן רבינו
הגאון רבי **אברהם יוסף ראזענבלום** זצוקלה"ה
ראש ישיבת שערי יושר

אחרי קדושים תשפ"ה

חובת האדם להכיר מהותו

שנה ז' • גליון שמ"ו

מי שיש בידו חידו"ת או טעיפס של
רבינו, וכן מי שרוצה לנדב גליון של
תורת רבינו - נא להתקשר למספר:
EXT 9 1-718-854-2290 או לפקס:
1-718-705-8608

**אפשר לשמוע השיחה הנדפסת
בנתיבות יושר של כל שבוע במספר:
1-718-559-6660**

כל הזכויות שמורות

למערכת חידו"ת של רבינו
ישיבת שערי יושר

בהוצאת מכון "שם עולם"

מכון לחקר כתבי יד - קורות קהילות ואישים

רח' שחל 5, בני ברק

טל: 03-5701977 פקס: 03-5701967

תוכן העניינים

אחו"ק תשמ"ה

חובת האדם להכיר מהותו

ה	מפני מה חרבו בתי המקדש
ה	גמילות חסד אינו סתירה לשנאת חינם
ה	נתגלה חטאם - נתגלה קיצם וההיפך
ו	"באהאלטענע חטאים"
ו	לא נתגלה חטאם לאחרים
ו	לא נתגלה גם לאדם עצמו
ז	דברי חז"ל אינם שחוק והיתול
ח	כשמתגלה עוונם קל יותר לשוב בתשובה
ח	איך אפשר לייסר בעל חסד בשנאת חינם
ח	כש'לא' נתגלה עוונם' קשה למצוא הרגע להחזירו בתשובה
ט	ביאור חומר הענין של 'עם קשה עורף'
ט	כשאומרים על מחלל שבת שאינו אוכל סעודה שלישית
י	אסונם של עם ישראל היתה דווקא "עם קשה עורף"
י	"ועתה הניחה לי"
י	על האדם להכיר מהותו
יא	"מודה על האמת" - שידע מעשיו בבירור גמור
יא	'לקץ שבעים נושעתי' - כי הכירו חטאם
יב	הדרך לצאת מבור הגלות
יב	"מפני מה חרב"
יג	לא נתגלה עוונם - מחמת חלק הטוב שהיה בהם
יג	'לא נתגלה עוונם' - דווקא בענינים שהוא חזק בה
יד	מעשה בשני חברים
טז	דווקא ע"י הנהגתו המיוחדת אינו מכיר בחסרונותיו
טז	מי חשוב ממי
טז	מי מביניהם קרוב יותר לתיקון
טז	בהמשך הדורות 'עם קשה עורף' נורא יותר
טז	האופן שיבדוק האדם עצמו
יז	התורה מיישרת את האדם בכל ענינו

גודל האחריות על עצמו יח
ע"י עסק התורה באופן שנתגלה עוונם יגדל כראוי יח
שבעים דפי גמרא כיצד יט
לגדול במשך הזמן כ
לאחר שהבין חידוש אחד מהגרעק"א - מוחו מתקרב לתורה כ
השמחה כשמהלך מחשבתו כשל הראשונים והאחרונים כא
ע"י קירוב המוח לתורה - כל האדם מתקרב להשי"ת ולתורה כב
חשיבות בחידושים לאמיתה של תורה כב
ההוכחה לכוון לדברי הראשונים והאחרונים כב
קנין התורה כג

אחו"ק תשמ"ה

חובת האדם להכיר מהותו

שיהיה האדם מיוחד בגמילות חסדים, ואעפ"כ יש אצלו שנאת חנם. כך מבואר מדברי הגמרא.

לֹא תִשָּׂא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְכָּךְ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חָטָא (ויקרא יט, יז).

נתגלה חטאם - נתגלה קיצם

וההיפך

ואמרו שם בגמרא, 'ראשונים שנתגלה עוונם', בבית המקדש הראשון שחטאם היה גלוי, 'נתגלה קיצם', שנתפרש במקראות כמה זמן תימשך גלותם, שגלות בבל תימשך למשך שבעים שנה. 'אחרונים שלא נתגלה עוונם', בבית המקדש השני שעוונם היתה מוסתרת ולא נתגלה, 'לא נתגלה קיצם', שלא נאמר מתי תיפסק הגלות.

מדברי הגמרא מבואר, שבית

המקדש הראשון נחרב מחמת ג' עבירות אלו, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ונתגלה עוונם וכל אחד ידע במה חטאו ולא היו אלו חטאים נסתרים - שכן עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים אינם חטאים נסתרים, אלא חטאים גלויים, וכל אחד יודע ומבין חטאו.

מפני מה חרבו בתי המקדש

בביאור האיסור לשנוא אחיך, יש להקדים מאמר חכמינו ז"ל בגמרא יומא (דף ט:), 'מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלושה דברים שהיו בו, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם'.

גמילות חסד אינו סתירה לשנאת

חנם

מבואר מדברי הגמרא דבר

חידוש, שעל אף שעסקו בזמן בית שני בתורה ומצוות וגמילות חסדים, אך יחד עם זה היה שם שנאת חנם. מוכח מזה, שההתעסקות בגמילות חסדים, לגמול טוב לזולת ולעסוק במצוות שבין אדם לחבירו איננו סתירה לשנאת חנם, שיתכן

"באהאלטענע חטאים"

נעשה בלב הזולת שיש בו שנאת
חינם.

לא נתגלה גם לאדם עצמו

אך יש בזה מובן עמוק יותר,
שהכוונה במה שאמרו ש'לא
נתגלה עוונם', היינו שעוון זה לא
נתגלה גם לאותו אדם עצמו,
שהאדם כלפי עצמו ולפי הבנתו גם
לו עצמו לא נתגלה עונו, 'פאר'ן
אייגענעם געוויסען, פאר'ן
אייגענעם דעת, איז 'לא נתגלה
עוונם'.

מי שהעידו עליו שעסק בתורה
ובמצוות ובגמילות חסדים,
והכוונה שהתעסקותו בגמילות
חסדים הוא התעסקות טהורה,
שכן חז"ל הקשו קושיא, 'מקדש
שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות
וגמילות חסדים מפני מה חרב',
מבואר בדברי הגמרא שהתורה
והמצוות והגמילות חסדים שהיה
במקדש שני היה שווה כל כך
שמחמת כן לא תיחרב בית
המקדש השני.

ועל זה אמרו חז"ל 'מפני שהיתה
בו שנאת חינם'. ומאחר
שהעסק בתורה ובמצוות וגמילות
חסדים היתה באופן נפלאה כל כך
עד שגם חז"ל תמיהו מפני מה חרב,

מה שאינו כן בבית המקדש השני
ששם לא היה חטאם גלוי,
'ס'איז געווען באהאלטענע
חטאים', מאחר שעסקו בתורה
ובמצוות וגמילות חסדים, והיה
שם גם שנאת חינם, ושנאת חינם
הוא ענין נסתר שיש בלב האדם.

חז"ל העידו בהם שהיו עוסקים
בגמילות חסדים, ומאחר
שחז"ל העידו שעסקו בגמילות
חסדים, הרי זה ודאי שהיה שם
התעסקות גדולה בגמילות חסדים,
רק שאפילו שעסקו בתורה
ובמצוות וגמילות חסדים, היה
בליבם גם שנאת חינם, וחטא זה
הוא חטא נסתר גם מהאדם עצמו.

לא נתגלה חטאם לאחרים

הטעם למה זה נקרא 'חטא
נסתר' היא מחמת שני
מובנים. ביאור אחד של חטא נסתר
היינו שלא ראו את האנשים
שנכשלו בחטא זה, מאחר שאדם
זה מכניס אורחים ונותן צדקה
והולך לבקר חולים וגומל טובות
עם הבריות, וגם עוסק בתורה
ויודע ללמוד ומקיים כל המצוות
באופן הראוי - כמו שהעידו עליו
חז"ל. לכן מיהו היכול להכיר מה

'שנתגלה עונם' וכו' ו'אחרונים שלא נתגלה עונם', זו אינו משחק של מילים 'נתגלה' ולעומתו 'לא נתגלה', אין כאן 'לשון נופל על לשון'. ברור שבגלל שיש כאן לשון נופל על לשון לא נענשו באופן נורא כל כך שהגלות התארכה בלי גבול ולא נתגלה קיצם, ואילו לא היה כאן לשון נופל על לשון היה מתגלה קיצם והיו יוצאים מהגלות קודם לכן. 'ס'איז נישט קיין שפיל פון קיין ווערטער'.

אלא שמבואר במפרשים שכוונת הדברים כך הוא, 'שטייט דא עפעס אנדערשט, שטייט דא אזוי'. זה ברור, שהחטאים של עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים הם חטאים חמורים יותר משנאת חנם, שכן על החטא של שנאת חנם אין חיוב מיתה, ואילו החוטא בעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים חייבים מיתה, והם החטאים החמורים ביותר.

היינו שחז"ל לא אמרו כאן שהחטא של שנאת חנם חמורה יותר מחטאים של שפיכות דמים, ולכן 'לא נתגלה קיצם' אחרי חורבן בית המקדש השני.

הרי זה ודאי שהאדם שעסק בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, לא מדובר באדם פשוט, אלא שמדובר באחד שחז"ל מקשים עליו 'מפני מה חרב', שמאחר שמדובר באנשים כאלו, אי אפשר שבית המקדש תיחרב.

נמצא, שחטא זה היתה מוסתרת כל כך, באופן שגם אצל האדם בעצמו שהיה אצלו שנאת חנם, בכל זאת היה זה באופן של 'לא נתגלה עונם', שכן איזה אדם היה יכול לעמוד על ענין זה שבלבו יש שנאת חנם.

היינו שמה שאמרו חז"ל 'לא נתגלה עונם' אינו הכוונה רק שאחד לא ראה חטאו של השני, אלא שהחטא היתה מוסתרת גם מעיני האדם עצמו, שהאדם לא עמד על עצמו שיש בו חטא זה של שנאת חנם.

ועל זה אמרו חז"ל 'אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קיצם', ולכן אין גבול לגלות, ואין יודעים מתי תסתיים הגלות.

דברי חז"ל אינם שחוק והיתול

צריכים לדעת שמה שאמרו חז"ל הלשון 'ראשונים

לביתו, איך יתכן לומר עליו שליבו מליאה בשנאת חינם, והוא עובר על 'לא תשנא את אחיך בלבבך', ודאי שלא יתכן לומר כך. זהו 'לא נתגלה עוונם'.

**כש'לא נתגלה עוונם' קשה למצוא
הרגע להחזירו בתשובה**

ומאחר ש'לא נתגלה עוונם', קשה עד מאוד להשיבו לדרך הישר, 'דיר צוריק צושטעלען ווי מ'דארף, ווער ווייט וואס מ'דארף'. שכן כשהאדם נכשל בעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, כשתופסים אותו בזמן טוב ומנענעים אותו, 'מ'גיט איהם אַ זאָקל אינמיטען', הרי הוא יודע היטב על מה שיש לו לשוב בתשובה, כי הוא יודע במה נכשל, רק שצריכים להביאו למצב זה שיהיה בו הכוח לנתק עצמו מהרע, וצריכים לכוין לרגע זה שיוכל להתחזק לנתק עצמו מהטיט שהוא שקוע בו.

**"מ'דארף איהם ברענגען צו
די מינוט וואס ער
האט דער כוח זיך אפצורייסען
פון דעם שמוטץ, מ'דארף מכוון
זיין צו די מינוט וואס ער וועט
קענען זיך צוזאמען נעמען זיך**

**כשמתגלה עוונם קל יותר לשוב
בתשובה**

אך הביאור הוא, שעל עבירות שנתגלו עוונם - עבירות שכל אחד רואה ומבין שיש כאן חטא, וגם מי שחטא מבין שנכשל בחטא, לכן על אף שהעבירות הם עבירות חמורים מאוד, אבל המצב של היציאה מהחטא, הדרך לשינוי הדרכים המובילים לחטא, לחזור ולשוב בתשובה ולצאת מהחטא, היא דרך יותר קרובה מהאדם שעוונותיו מכוסים ומוסתרים מעין כל רואה וגם מכוסה ממנו בעצמו.

**איך אפשר לייסר בעל חסד בשנאת
חינם**

שכן החטא המכוסה מעין כל ומכוסה גם ממנו בעצמו, יש ספק גדול אם בכלל יוכל לצאת מהמצב של החטא, מאחר שאינו עומד על הדבר שיש בו חטא. אדרבא, הוא מוקף בהתעסקות בגמילות חסדים, 'ער באדט זיך אין גמילות חסדים', ואיך אפשר לומר לאדם המלא וגדוש בגמילות חסדים, שלבו מליאה בשנאת חינם, הלא הוא נותן חומש מרכושו לצדקה, וכששומע שיש חולה בעיר הוא פועל עבורו, וכשיש אורח הוא זה שמכניסו

העוון של עבודה זרה, וכשנכשלו בני ישראל בה נאמר (שמות לב, ט), 'ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף' הוא.

והנה, המידה של 'עם קשה עורף' הוא מידה של עקשנות, 'א' הארטער, ער גיט נישט נאך, אַ עקשן'. ויש להבין, מאחר שבני ישראל נכשלו עכשיו בחטא החמור של עבודה זרה, למד מוסקיף הפסוק שהיו בני ישראל 'עם קשה עורף'.

כשאומרים על מחלל שבת שאינו אוכל סעודה שלישית

למה הדבר דומה, כשאומרים על מחלל שבת, שהוא לא 'ערליכער איד' כי אינו אוכל סעודה שלישית בשבת. האם בזה מסתכם כל עונו שאינו אוכל סעודה שלישית בשבת, הלא אין אצלו שבת בכלל, הוא מדבר בשבת בטעלעפאן ויושב אצל הטעלעוויז'ן בשבת וכותב בשבת ונוסע בשבת עם רכבו, וכי זהו כל חטאו שאינו אוכל סעודה שלישית בשבת.

כמו כן, מאחר שהשי"ת אומר למשה רבינו שבני ישראל

אפצורייסען פון די בלאטע וואס ער איז אריינגעטוהן אין דעם".

כל זה לפי שבדעתו ובשכלו הוא יודע שהרשיע וחטא והתהלך בדרכים גרועים, 'אין שכל אין דעת ווייסט ער אז ער איז אַ פארדארבענער, ער איז אַ רשע, ער גייט אויף געפערליכע וועגען', אלא שאין לו הכוחות לנתק עצמו מדרכים אלו, ולכן צריכים לתפוס אותו ברגע זה שיתחזק כוחו לשנות את דרכיו.

אמנם אחד שעוסק בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, אלא שחז"ל אומרים שליבו מליאה בשנאת חנם, כיצד נוכל לומר לו שישנה דרכיו, 'גיין זאגען דעם אז ער זאל זיך ארויסרייסען פון דעם וואס ער האלט'. הלא בתחילה צריכים ללמדו מהו מצבו, מאחר שאינו יודע כלל מהו מצבו, 'אז ער ווייסט גארנישט ביי וואס ער האלט', לכן 'לא נתגלה קיצם', לפי שאי אפשר לידע מתי ישנה דרכיו.

ביאור חומר הענין של 'עם קשה עורף'

כעין זה מצאנו בחטא העגל, שמעשה העגל היתה

יעמוד בפני ניסיון נוסף, שוב ייכשל בחטא ולא יודה שחטא.

"ועתה הניחה לי"

על זה אמר השי"ת, מאחר ש'עם קשה עורף הוא', לכן 'ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול'. לפי שגם אם ישובו בתשובה על מעשה עגל, אבל מה תהיה אחריתם, הלא בכל תקופה שיזדמן לידם איזה ניסיון יכשלו בה, כי כשיש בו עקמימות 'מיט קרומקייט', מי געפלאנטערקייט', מי יודע מה תהיה עתידם.

זהו הכוונה 'לא נתגלה עוונם'. כשהעון אינו נגלה לאדם, שהאדם בעצמו אינו רואה שנכשל בחטא, צריכים קודם כל לגלות לו שיש בו עוונות, ולכן 'לא נתגלה קיצם', כי אי אפשר לדעת מתי יוכל להתעורר לתשובה.

לזה אמר השי"ת 'עם קשה עורף הוא', ואי אפשר לסייע להם כי לא נתגלה עוונם ולא נתגלה קיצם לפי שהם 'עם קשה עורף'.

על האדם להכיר מהותו

התורה מלמדנו בזה, 'די תורה לערענט אונז', שהאדם

חטאו ועשו את העגל, אמר עליהם 'עם קשה עורף הוא', שהם עקשנים. הלא מדברים עכשיו על חטא עבודה זרה, וכשמדברים מחטא חמור זה מה שייך להזכיר שיש להם מידת העקשנות.

אסונם של עם ישראל היתה דווקא "עם קשה עורף"

אך הענין הוא כמו שנתבאר, שאמנם חטא עבודה זרה הוא דבר חמור ביותר, הרבה יותר ממידת העקשנות, שכן מידת העקשנות אינו חטא. אבל הענין הוא שבני ישראל נכשלו עכשיו בחטא עבודה זרה, וכשהאדם יודע היכן הוא עומד ומהו מצבו, ומודה על האמת, שיודע שהיה לו יצר הרע ונכשל בחטא עבודה זרה, הרי שעדיין יש לו תקנה, שאפשר לחזקו, וכשיסייעו בידו ויהיה לו הכוח ינתק עצמו מהחטא.

אבל כשעוסקים עם 'קשה עורף', הרי שיש לו עשרים תירוצים למה עשה מה שעשה, ועדיין אינו מכיר שיש בכלל חטא עבודה זרה בידו, לפי שיש לו כמה מיני תירוצים, 'אהין און אהער'. וכשיפעלו אצלו שיכיר בחטא שנכשל בו, הרי שיש חשש שמחר שוב יכשל בחטא זה, שאם למחרת

ממצב זה. על אף שבעת הוא מחוסר כוח וחיוזוק, אבל 'נתגלה קיצם', כשיגיע הזמן שיתחזק יוכל לעמוד נגד העוונות.

אך כש'לא נתגלה עוונם', שהאדם אינו יודע מה נעשה עמו, 'דער מענטש ווייסט נישט אליין וואס טוהט זיך', שאינו מבין מהו מהותו, אם משום שאינו רוצה להבין או משום שחסר לו בהבנה, אזי לא נתגלה קיצם, שאי אפשר לידע מתי יוכל לצאת ממצב זה.

'לקץ שבעים נושעתי' - כי הכירו חטאם

מבואר בדברי חז"ל, 'דאס איז וואס ס'שטייט אין דעם חז"ל', שהטעם והסיבה למה אין קץ לגלותנו היא, שאף על פי שגלות בבל היה לה קץ לסוף שבעים שנה כי אז נתגלה עוונם.

אך גלות זו אין לה סוף כי לא נתגלה עוונם, וכש'לא נתגלה עוונם' נמצאים בתוך בור עמוק שקשה לצאת ממנה לגמרי, 'ס'איז אַ פארזונקענער גרוב וואס מ'קען זיך נישט ארויס כאפען פון דעם אינגאנצען'.

צריך להיות ברור בעצמו, שלא יסתבר, 'אָ מענטש דארף זיין אין זיך אליין אויפגעפלאנטערט, נישט צופלאנטערט'.

ההיפך של עם קשה עורף הוא שידע בבירור גמור מה נעשה אצלו, 'אָ מענטש איז אויפגעפלאנטערט, ער ווייסט וואס טוהט זיך ביי זיך אליין', שיבין מה נעשה אתו, שיכיר ויבין גם במעלותיו וגם בחסרונותיו, שלא יתבלבל וידע מה מהותו, 'ער פלאנטערט זיך נישט, ער טומלט זיך נישט, אין זיך אליין טומלט זיך נישט'.

"מודה על האמת" - שידע מעשיו בבירור גמור

צריך שיהיה באדם מעלה נוספת, שיהיה 'מודה על האמת', שבהיכרותו ובידיעותיו על עצמו יהיה 'מודה על האמת'. זהו בחינה של 'נתגלה עוונם', שיהיה אצלו ברור שיש בו העוונות המדוברים, שידע בבירור מה הם עוונותיו ומה הם הדרכים הלא טובים שהוא הולך בהם.

כשיש 'נתגלה עוונם', אזי יתגלה קיצם, שיוכל לצאת

הדרך לצאת מבור הגלות

"דער ערשטער תנאי
ארויסצוקומען פון דעם
גרוב, איז וואס ס'דארף זיין
נתגלה עוונם. נאך איידער
מ'טוהט תשובה, איידער מ'ווערט
גוט, ביי דעם וואס דו ביהסט,
וואס ביסטו, וויסען וואס דו
ביהסט".

"אז דו וועסט וויסען וואס דו
ביסט וועט זיין א מצב פון
'נתגלה עוונם', און אז ס'וועט
וועט זיין א מצב פון 'נתגלה
עוונם', זאגען אונז די חז"ל וועט
זיין 'נתגלה קיצם'".

התנאי הראשון לצאת מבור
 הגלות הוא שיהיה
 'נתגלה עוונם', עוד בטרם שהאדם
 שב בתשובה, עוד לפני שהאדם
 ייהפך לטוב, עליו לידע קודם כל
 מהו מהותו.

כשידע מיהו ומה מצבו, יהיה
 מצב של 'נתגלה עוונם',
 וכשיהיה מצב של 'נתגלה עוונם',
 מגלים לנו חז"ל שיהיה 'נתגלה
 קיצם'.

"מפני מה חרב"

עד כדי כך חמור הענין של 'לא
 נתגלה עוונם', כמאמרם ז"ל

שאע"פ שהיו עוסקין בתורה
 ובמצות וגמילות חסדים, זה עצמו
 היה הסיבה מה שלא נתגלה עוונם.
 שכן עוונם היה שנאת חנם, ואם
 הם עוסקים בגמילות חסדים, זהו
 הסתירה הגדולה ביותר לשנאת
 חנם.

לכן כשעוסקים בגמילות חסדים,
 באופן נפלא כל כך עד
 שחז"ל תמחו על בית המקדש מפני
 מה חרב, לפי שעסקו בגמילות
 חסדים באופן נפלא, והרי על
 שלשה דברים העולם עומד, על
 התורה ועל העבודה ועל גמילות
 חסדים, והם עסקו בכל שלושה
 ענינים אלו, ועל זה הקשו חז"ל
 'מפני מה חרב', מאחר שהיו
 עוסקין בתורה ובמצות וגמילות
 חסדים - שלושת העמודים
 שהעולם עומד עליהם, ואם כן
 מפני מה חרב, כיצד יתכן החורבן,
 מאחר שהיה שם שלשת העמודים
 שהעולם עומד עליהם.

והתשובה היא, 'מפני שנאת
 חנם', שאמנם
 שלושת הדברים היו שם, אבל אם
 יש שם שנאת חנם, הרי שעל אף
 שלושת הדברים הללו נגרם
 החורבן, אבל גם בגלל שעסקו
 בשלושת הדברים האלו היה שם
 'לא נתגלה עוונם'.

כמה צריך האדם לעמוד על עצמו, דווקא בענינים שהוא חזק במיוחד בהם, 'אין די זאכען וואס ער איז שטארק'. שכן דור זה היו גדולים במידת גמילות חסדים, אבל באביוזרייהו של גמילות חסדים, בלאו של 'לא תשנא את אחיך בלבבך' (ויקרא יט, יז), שנכללת בכלל גמילות חסדים, בחלק שהיו גדולים ומיוחדים בה, 'אין דעם חלק וואס מ'איז גרויס, אין דעם חלק וואס מ'איז גוט', דווקא בענין זה יכול להיות הענין של 'לא נתגלה עוונם', ודווקא במצב זה יתכן שיהיה מצב של 'לא נתגלה עוונם'.

כל זה הוא לפי שהאדם הוא טוב, והוא גדול ומיוחד בענין זה, אבל מאחר שיש לו בענין זה גם ענינים שנכשל בהם, ויש לו חסרונות בענין זה, 'איך האב דאך עפעס קרומקייטען אין דעם, איך האב דאך עפעס חסרונות אין דעם', דין גרמא ש'לא נתגלה עוונם'. לפי שלא עלה בדעתם שיש בהם חסרונות בענין זה, וזה גרם להם - מאחר שהיה בהם מעלות אלו. לכן לא עלה בדעתם להתבונן האם יש איזה ענין שהיו נכשלים בזה.

לא נתגלה עוונם - מחמת חלק הטוב שהיה בהם

חז"ל מלמדים אותנו, 'לערנען אונז די חז"ל', שמה שאמרו לא נתגלה עוונם אין הכוונה על מי שמחלל שבת, או מאחד שנתרחק כל כך. מדובר גם מאחד שעוסק בתורה ובמצות וגמילות חסדים, והוא אחד מאלו שהעולם עומד עליהם ומחזיק את העולם. מדובר בדור שמחזיק את העולם, 'מ'רעדט פון אַ מענטש וואס דערהאלט די וועלט, אַ דור וואס דערהאלט די וועלט', שכן על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.

דור זה היה דור שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים. דור שהנהגתו היתה להחזיק את העולם. ועל דור זה שהנהגתם היתה להחזיק את העולם, על דור זה אמרו 'לא נתגלה עוונם'.

'לא נתגלה עוונם' - דווקא בענינים שהוא חזק בה

חז"ל מלמדים אותנו בזה, 'די חז"ל לערנען אונז', עד

מעשה בשני חברים

לדוגמא, שני בחורים שישנים

יחד בחדר, ואחד

מתנהג בריעות וידידות עם חברו, והשני יודע שכאשר חסר לו איזה דבר הוא יכול לפתוח ארוננו של השני ולהוציא מה שצריך, בין אם זה לצחצח מנעליו או שזקוק לכמה סענט בשביל טעלעפאן, הוא יודע שיש לו רשות תמידי מחבירו לקחת כל מה שיצטרך. וזו מידה נאה, 'זייער שיין, זייער שיין'.

אמנם בחור זה יש לו מידה אחת

שאינה טובה, למרות

עיסוקו תמיד בתורה ובמצוות, אך כשנכנס לחדרו לישון בשעה אחד עשרה או שתיים עשרה בלילה, הוא מדליק את האור, 'מאכט ער אהן די לייטס'. ואפילו שנוהר לא לעשות רעש עם הדלת ואינו מרעיש ברגליו, אך הוא מוכרח לראות בעיניו איך לחלוץ מנעליו, והיכן להניח אנפלאותיו וכן שאר צרכיו, ולכן הוא מאיר את החדר. וכשמסיים להכין עצמו הוא מחשיך שוב את החדר.

כשהלה מדליק את האור,

חבירו כבר נמצא ישן

במיטתו, ועל ידי זה שמאיר החדר

מתחיל חבירו לזוז ולהניע מצד לצד במיטתו. אך חבירו אינו צועק עליו ואינו מוחה בעדו, וכשחוזר ומחשיך החדר חבירו חוזר לישון.

כשנרצה לומר לאותו בחור

שמאיר חדרו, 'גיין

זאגען דעם לייט מאכער', שהוא עושה חוצפה ועוולה, שגוזל שינתו של הזולת, ובזה גוזל את בריאותו וגורם לו ביטול תורה, שעל ידי מה שהתעורר חבירו יהיה עיף במשך כל היום, לפי שגרם לו להסתובב במיטתו, 'דו האסט איהם גורם געווען זיך צו ווארפען אין בעהט אביסעל'.

כשנאמר כך לבחור זה, יטען

ויענה, האם אני

גורם עוולות לחבירי, הלא כל ארוני פתוחה בפניו, 'מיינע אלע לעדלעך זענען אפען פאר יענעם', וגם ממוני מוכן עבורו, ושכמדקק לממון עבור הטעלעפאן הוא יודע שתמיד יוכל לקחת כמה שירצה, וגם אינו צריך לבקש רשות. אני נוהר שכאשר אני נכנס לישון לא להרעיש על ידי רגלי ולא להכות עם הדלת, וכל מה שאני עושה הוא רק להאיר את החדר כדי שאוכל להכין עצמי לשינה.

בתורה ומצוות ומעשים טובים רק שיש בו גם שנאת חינוס. מיהו חשוב יותר. בלי שום ספק שהשני חשוב מהראשון אלף פעמים יותר מהראשון.

נמצא, שזה ש'לא נתגלה עוונות' הוא אלף פעמים יותר חשוב מזה שנתגלה עונו. הראשון מביאים אותו לבית דין וחייב מיתה שלושה פעמים על החטאים של עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. ואילו השני אינו נהרג כלל על חטאו.

מה שאמרו חז"ל ש'אלו שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קיצם', הביאור בזה הוא, שכשמדובר לגבי עצם החטא, זה ודאי שמי שחטא בעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, גרוע אלף מונים ממי שעוסק בתורה ומצוות ומעשים טובים רק שיש לו גם שנאת חינוס. וכמו כן, מי שמפריע לחבירו בשנתו על ידי מה שמאיר החדר, הוא טוב עשרת מונים ממי שנכנס ועושה קולות ומכה על הדלת ורוקע ברגליו.

מי מביניהם קרוב יותר לתיקון

אך כשנתבונן מי מביניהם יותר קרוב לתיקון, הרי שהשני

דווקא ע"י הנהגתו המיוחדת אינו מכיר בחסרונותיו

זהו דוגמא של 'לא נתגלה עוונם', לפי שהא גופא, על ידי הנהגתו הטובה, מזה שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, ועל ידי כך מאחר לישון, ואינו מאחר משום שהוא משוחח בדברים בטלים, אלא שעוסק בתורה בבית המדרש. אך זהו הסיבה שדווקא מחמת כן 'לא נתגלה עוונם', כי אילו היה נכנס לחדר בשעה שנים עשרה ורוקע ברגליו ודופק על הדלתות וצועק בקול, היה אפשר להוכיח אותו שהוא מתנהג כחיה רעה, והנהגתו אינו כהנהגת אדם מהשורה.

אם היה חיה רעה היה בגדר של 'נתגלה עוונם'. אבל מאחר שעושה את מעשיו באופן השני, הרי זה בגדר של 'לא נתגלה עוונם'.

מי חשוב ממי

והנה מצד אחד זה ודאי שאותו ש'לא נתגלה עוונם' הוא חשוב הרבה מזה שנתגלה עונו. הגע בעצמך, כשיש לנו מצד אחד עובד עבודה זרה ומגלה עריות ושופך דמים, וכנגדו אחד שעוסק

עומד יותר קרוב לתיקון. מי שרק מאיר החדר רחוק מאוד מתיקון לפי שסבור שהוא צדיק, שלומד עד לשעה מאוחרת בלילה, ומתעסק במצוות ובגמילות חסדים, והוא נוהר שלא לעשות רעש על ידי הדלת, ולכן הוא רחוק מתיקון. ואילו השני, עומד יותר קרוב לתיקון.

היינו שאם אנו מדברים לגבי אצל מי נתגלה קץ הגלות, הרי שלגבי אותם שחטאו בעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, נתגלה קיצם 'לפני' אותם שנכשלו בשנאת חנם, אע"פ שהראשונים חטאו חטאים הרבה יותר חמורים מהאחרונים, אבל הראשונים קרובים יותר לתיקון, אך בבית שני רחוקים יותר מהתיקון, ולכן לא נתגלה קיצם.

זהו הטעם שכאשר השי"ת דיבר על שורש החטא של בני ישראל בחטא העגל לא דיבר על עצם חטא עבודה זרה, אלא אמר 'עם קשה עורף הוא'.

בהמשך הדורות 'עם קשה עורף'

נורא יותר

אמנם החטא של קשה עורף הוא חטא הרבה יותר קל

לעומת החטא של עבודה זרה, אבל כשמתבוננים לגבי ההמשך, מה תהיה ההמשך של כלל ישראל, יואס וועט ווייטער דא ווערען, וואס ווייטער זיין אין די שפעטערע דורות, הרי שמה שבני ישראל 'עם קשה עורף הוא', מפחיד ונורא יותר ממה שנכשלו בעבודה זרה, לפי שמחטא עבודה זרה ישובו בתשובה, אבל ממה שהם 'עם קשה עורף', מי יודע אם עוד יזכו לשוב בתשובה על זה.

האופן שיבדוק האדם עצמו

דבר זה מלמדנו התורה, 'דאס לערענט אונז די תורה', לא תשנא את אחיך בלבבך, עד כמה צריך האדם לבדוק את עצמו ולעמוד לדעת להכיר מהו מהותו.

זה ברור שעליו לבדוק עצמו בענינים שהוא באמת לקוי בהם, 'די זאכען וואס ער איז טאקע שוואך', איך יתקן הדברים שלקוי בהם. אבל האדם גם יבדוק עצמו בענינים שנראים על פניו שלגביהם עושה מעשים טובים - בדברים שנראה שאינו נכשל בהם, שם גם יבדוק עצמו האם אין איזה חלק שהוא לקוי בהם, רק שאיננו עומד על הפרטים להכיר שהוא לקוי

וואס מער תמימות התורה דער מענטש נעמט אין זיך אריין, דאס מער ווערט דער מענטש לויטער, ווערט ער ריין, קניפען זיך אויף די קשרים וואס זענען דא אין איהם, די קרומקייטען וואס זענען דא אין איהם, ס'קניפען זיך פון זיך אליין אויף."

"די תורה בינדט אויף, די תורה לייטערט אויס דעם פנים פון דער מענטש, און די תורה מאכט אז דער מענטש זאל האבען 'מצות ה' ברה מאירת עינים'. די אויגען ווערען קלאהרער, דער מוח ווערט קלאהרער, דאס הארץ ווערען קלארער, קלארער זיך אליין צו פארשטיין."

השנים שבחור נמצא בין כותלי הישיבה, הרי התורה מלמדת האדם, התורה מיישרת האדם, כמו שנאמר 'תורת ה' תמימה משיבת נפש' (תהלים יט, ח).

התורה שלומדים צריכה להשכיל את האדם, התורה צריכה להחדיר ללבבו, התורה צריכה להראות לאדם הדרכים שילך בהם. התורה פותחת לאדם הקשרים שנקשרו בו.

בהם, ואז יבוא לבחינה של 'לא נתגלה עוונם'.

"צו ס'איז נישטא ביי איהם אזעלכע פעדים, צו ס'איז נישטא ביי איהם אזעלכע קניפן, וואס די קניפן טויגען נישט, און ער איז נישט עומד אויף די פעדים און די קניפן וואס טויגען נישט."

התורה מיישרת את האדם בכל עניניו

"די צייט וואס אַ בחור פארברענגט אין ישיבה, די יאהרען, איז די תורה דארף דאך אויסלערנען דעם מענטש, די תורה דארף דאך אויסגלייכען דעם מענטש, 'תורת ה' תמימה משיבת נפש'."

"די תורה דארף לערנען שכל דעם מענטש, די תורה דארף אריינברענגען דעם הארץ פון מענטש, די תורה דארף אנווייזען דעם מענטש די דרכים וואס ער דארף גיין, אויסקניפען. די תורה דארף אויפלאמפערען און אויפקניפען דעם מענטש."

"וואס מער תורה דער מענטש לערענט אין זיך אריין,

כפי כמה שהאדם מרבה בלימוד התורה ומכניס התורה ללבבו. כפי כמה תמימות שהתורה מחדיר בתוכו, כך נעשה האדם יותר מזוכך ויותר טהור. וכשנעשה מזוכך וטהור, נפתחים הקשרים שיש בו, והעקמימות שיש בו מתיישרת מאליו.

התורה מתירה הקשרים שנקשרו בנפשו, התורה מזכך פני האדם, והתורה מביאה את האדם ל'מצות ה' ברה מאירת עינים' (שם ט), שענינו נעשים זכים, מוחו וליבו מזדככים באופן שיוכל להבין ולהשכיל.

גודל האחריות על עצמו

זהו הדבר הראשון שהאדם צריך להבין, שיכיר ויבין מהותו, 'זיך צו פארשטיין', זהו חובתו בראש וראשונה. שכן סוף כל סוף על מי נושא האדם אחריות - על עצמו.

אמנם כל אחד יש לו אחריות גם על השני, שכאשר האדם יכול להשפיע על השני שישמור שבת ושיאכל כשר ושיניח תפילין, או שלא ידבר לשון הרע, הוא מחויב לחזק ולסייע לכל אחד מישראל לקיים המצוות. אבל מי

מסור בידך, על מי אתה נושא כל האחריות, הרי שהאחריות העליונה של האדם הוא על עצמו, 'אויף זיך אליין טראגט דער מענטש דער ערשטער אחריות'.

"איז אויב אויף זיך טראגט דער מענטש דער ערשטער אחריות, איז דאך די ערשטע זאך אַ מענטש דארף פארשטיין, ער דארף זיך פארשטיין, ער דארף וויסען ווער ער איז, זיינע חסרונות, זיינע קרומקייטען וואס ער האט, אויפצובינדען, אויפצוקניפען אין זיך זיינע אייגענע חסרונות".

מאחר שהאדם נושא את אחריותו על עצמו, הרי שבראשונה צריך האדם להתבונן ולהבין עצמו ומהותו, שידע מי הוא ומהם חסרונותיו, מה הם העקמומיות שהוא לקוי בהם, ולהתיר ולפתוח חסרונות עצמו. ואם לא יתבונן במצבו הרי שיהיה חלילה במצב של 'לא נתגלה עוונם' אשר לא נתגלה קיצם'.

ע"י עסק התורה באופן שנתגלה עוונם יגדל כראוי

כשעומדים בתחילת הזמן, עומד עכשיו

שהוא מתעמק בתורה יתעמק בהבנת מצבו.

כשנכנסים לזמן חדש יש לנצל

עיקר הכוחות

והזמנים לידיעת התורה והבנת התורה. ועל ידי ידיעת והבנת התורה, יבין האדם את עצמו ויהיה בבחינה של 'נתגלה עוונם', וממילא יהיה גם 'נתגלה קיצם'. שיתגלה סופו, שיוכל האדם להגיע לתכליתו ותפקידו, להיפטר מכל חולשותיו, 'פטר ווערען פון זיינע שוואכקייטען', ואז יוכל לגדול לתלמיד חכם אמיתי, כי הוא יהיה במצב של 'נתגלה קיצם'.

כשבחור עוסק בתורה בזמן

שנתגלה עוונם,

שמבין על עצמו ויודע מה שצריכים לתקן אצלו, אז יהיה 'נתגלה קיצם'. שיראה איך שהוא הולך בדרך הישר וגדל והולך מחיל אל חיל, עד שיגדל לתלמיד חכם אמיתי, שיהיה לו ידיעת התורה והבנת התורה, ויהיה בר דעת גדול בכל הענינים, ויהיה לו גם לב רחב לאחרים.

שבעים דפי גמרא כיצד

והנה כפי איך שהעמידו סדרי

השיבה, הרי שכל בחור

לפנינו זמן הקיץ, בזמן זה יכול כל בחור להשיג הצלחה בתורה, הן בחלק של ידיעת התורה, והן בחלק של הבנת התורה, ולכן עליו לנצל כראוי את הזמן.

כל אחד צריך לראות שהחלק של

הבנת התורה וידיעת התורה תגדל ותתפשט בו. צריכים לדעת, שכפי כמה שהאדם מבין יותר הסברא של הגמרא, כפי כמה שהאדם מבין יותר דברי התוס' והרשב"א, עומק בתורה נכנסת בו ועל ידי זה מתקדש נפשו ועמקות התורה נכנסת במוחו וחודרת ללבו.

היוצא מזה, שעל ידי העמקות

בתורה שהאדם משיג

דברי התוס' והרשב"א, על ידי כן ישיג גם את מצבו, את מהלכי מחשבתו ותוכן דרכיו.

האמת הוא, שזהו כוונת התורה,

זהו רצון הבורא, 'דאס

איז טאקע דער כוונת התורה, דער אייבערשטער וויל טאקע אזוי', שעל ידי ההבנה והכוח שהאדם משקיע בהבנת התורה ובידיעת התורה, על ידי הבנה ויגיעה זו ישיג ויבין את עצמו, ויבין כל מה שנעשה מסביבו במה שנוגע לדרכיו ומהלכיו. שבאותו עמקות

באופן שיבין יותר מה שלמד, שיבין מה שלומד באופן יותר עמוק, להבין דברי התוס' ביתר עמקות, ולהבין דברי הראשונים והאחרונים בהבנה יתירה. אז יהיו השבעים דף גמרא שלמד, שבעים דף גמרא אחרים.

בחור שיש לו מעט יותר הבנה, שראשו מתעמק יותר וחושב יותר, 'די קאפ ארבעט איהם אביסעל טיפער, די קאפ ארבעט איהם אביסעל שטארקער', הרי שכל שבעים או מאה דפי הגמרא שלומד, הם דפי גמרא אחרים לגמרי.

לאחר שהבין חידוש אחד

מהגרעק"א - מוחו מתקרב לתורה

כשבחור מבין דברי רבי עקיבא איגר, הרי שלא רק שהשיג דברי רבי עקיבא איגר, אלא שעל ידי כן נמצא שכל מאה דפי הגמרא שלומד במשך הזמן, הם עם הבנה שלאחר הבנת דברי הגרעק"א, כי לאחר שמוחו קלט עוד חידוש של הגרעק"א, הרי שמוחו נעשה יותר חריף ויותר ברור, ועל ידי כן דרכו ומהלך מחשבתו הם יותר על פי דרך התורה, שמוחו נכנע יותר לתורה, שמוחו נעשה מוח יותר תורני,

עומד ללמוד במשך זמן הקיץ למעלה משבעים דף גמרא. אך כשלומדים שבעים דפי גמרא, יש הבדל גדול באיזה אופן לומדים אותם שבעים דף גמרא.

ה'נודע ביהודה' למד שבעים דף גמרא, וגם יהודי ברחוב לומד שבעים דף גמרא, והם אותם דפי גמרא שלמד ה'נודע ביהודה' וגם אותו אדם פשוט שלומד דפי הגמרא. ההבדל הוא רק באיזה אופן לומדים השבעים דף גמרא, אם לאחר לימוד שבעים דף גמרא צמח מזה ויצא 'נודע ביהודה', או שלאחר לימוד השבעים דף גמרא, ידע ללמוד דפי הגמרא כמו לפני שלמדם.

לגדול במשך הזמן

כשעובר זמן שלם, ובחור למד שישים או שבעים דף גמרא, צריך הבחור לצאת באופן שיהיה לו התעלות בתורה. אם דרך ואופן לימודו לאחר הזמן נשארה כמו שהיה בתחילת הזמן, נמצא שלא הועיל הרבה במשך הזמן, 'האט ער אַ קנאפער אויפטוה געהאט אין דעם גאנצען זמן'.

במשך הזמן צריכים לגדול גם בהבנת התורה, שיגדל

האמת הוא שהתעלה אלק פעמים יותר מזה שכיוון לדעת האחרונים, כי אין בזה רק המעלה מה שכיוון לדעתם של ה'קצות החושן' או של ה'מהרי"ט אלגאזי' או הגרעק"א, אלא כשמכוון לדעת ה'קצות החושן' או של ה'מהרי"ט אלגאזי' או ה'נודע ביהודה', הרי שמוחו חושב יותר על פי מהלך המחשבה שחשבו האחרונים האלו, ומוחו נמצא בצעד אחד יותר קרוב לשאגת אריה ושאר האחרונים.

שמחה זו והישג זה, כל הון לא ישווה לו, 'און דער שמחה, און דער הישג, דאס איז נישט צו צאהלען קיין מיליאנען'.

ההישג אינו נמדד רק במה שכיוון לדבריהם של ה'שאגת אריה' וה'מהרי"ט אלגאזי'. האמת הוא שמחמת ענין זה לבד עליו לשמוח על מה שכיוון לדעת גדולים, ויאמר 'ברוך שכוונתי'. אבל אנו לא מדברים רק מהשמחה שכיוון לדעת גדולים, אלא שישמח בזה שמוחו נתקרב בצעד אחד בדרכם ומהלך מחשבתם של ה'שאגת אריה' וה'מהרי"ט אלגאזי', ועל זה לא יוכל לשלם כל הון דעלמא, שמוחו התקרב לתורה.

דער מוח איז געווארען מער אַ תורה'דיגער מוח'.

לאחר שמתייגעים ומשקיעים להבין עוד חידוש של הרשב"א או עוד רעק"א, או 'קצות החושן', על ידי כן מוחו מתקדש יותר, והוא מתחנך בתורה, ודבריהם מעמידים אותו בדרכים יותר קרובים שמהלך מחשבתו תהיה על פי תורה.

כמה חשיבות יש בזה שמוחו מתקרב יותר לתורה, 'איז ווי גרויס איז דער מענטש - דער קלענסטער איד - ווי גרויס איז דער מענטש, וואס דער מוח איז איהם נענטער צו תורה'.

השמחה כשמהלך מחשבתו כשל הראשונים והאחרונים

בדרך כלל כשרואים בחור שמכוון לתירוצו של ה'שאגת אריה' או של ה'קצות החושן' או של ה'מהרי"ט אלגאזי' או שאר דברי האחרונים, הרי שהבחור שמח על מה שכיוון לתירוצו של אחד האחרונים, ואכן שמחה זו היא שמחה ראויה.

אבל האמת הוא שעל בחור לשמוח הרבה יותר, כי

יבחן האדם את עצמו בלימודו אם הוא מכון לאמיתה של תורה. כשמחדש חידושים, אולי הם חידושים שאינם נכונים, והענין של לחדש חידושים בתורה הוא אחד מהענינים הנשגבים ביותר שיש בעולם, כמו שאמרו בזה"ק שכאשר האדם מחדש חידושי תורה, לוקח השי"ת חידוש זה ומוליכו בכל העולמות העליונים.

איך ידע האדם איזה חידוש הוא חידוש אמת ואיזה חידוש אינו לאמיתה של תורה.

ההוכחה לכוון לדברי הראשונים והאחרונים

ה'קצות החושן' מבאר, שההוכחה והראיה האם הוא מכון לדברי הראשונים והאחרונים, הוא כשרואה שהוא מכון לדברי הראשונים והאחרונים, ואין הכוונה בתמידות, שכן מי שהוא מכון תמיד לדברי הראשונים והאחרונים, הרי שהוא בעצמו הוא אחרון. אמנם כשיראה ששכיח אצלו שהוא מכון לקושיות וחידושים של הראשונים והאחרונים, זהו ראייה שכאשר הוא אומר חידוש, אף אם לא מצא דבר זה בדברי הראשונים

ע"י קירוב המוח לתורה - כל האדם מתקרב להשי"ת ולתורה

כשמוחו של האדם נעשית קרוב יותר לתורה, הרי שכל רמ"ח אבריו נעשים יותר קרובים לתורה, ועל ידי כן מתקרב כל האדם יותר להשי"ת ולתורה, ונעשה אדם אחר לגמרי, 'ס'איז אַ אנדער מענשט אינגאנצען געווארען'.

לכן כשנכנסים עכשיו לתחילת הזמן, ובע"ה ילמדו במשך הזמן כך וכך דפים גמרא, יבין האדם שלא מדברים כאן רק מלימוד שבעים או מאה דף גמרא - זה וודאי שצריכים ללמוד דפי הגמרא במשך הזמן - אבל ההישג אינו רק מה שילמד עוד שבעים דפי גמרא, ההישג אינו במה שיכוון לדעתם של ה'שאגת אריה' וה'מהרי"ט אלגאזי' או הגרעק"א, ההישג הוא מה שמוחו יתקרב יותר לתורה. שכן כשמוחו יכוון יותר לדברי הראשונים והאחרונים, ממילא מוחו יתקרב יותר לתורה.

חשיבות בחידושים לאמיתה של תורה

ה'קצות החושן' מבאר בהקדמתו, כיצד

בחור בישיבה צריך לשאוף
שבכל זמן יתקרב מוחו
יותר לתורה.

קנין התורה

צריכים אנו להבין עד היכן
הדברים מגיעים,
'דארף מען דאך פארשטיין אז
ס'גייט ווייטער און ווייטער'.
כשמוחו יותר קרוב למהלך
התורה, הרי שלא רק שמוחו יותר
קרוב לתורה לכוון לדברי
הראשונים והאחרונים, אלא שכל
דרך התורה, כל דעת תורה, בכל
השקפת התורה יהיה יותר קרוב
לתורה.

והאחרונים, הרי שיוכל לסבור
שחידוש זה הוא לאמיתה של
תורה.

לאחר

שהאדם רואה שמוחו
פועל לפי מהלך
דבריהם של הראשונים
והאחרונים, הרי זה חזקה שמוחו
פועל על פיהם, ומאחר שהוא הולך
בדרך האמת, הרי שגם כשהוא
מחדש חידוש זהו על דרך האמת.

זהו

ההישג הגדול ביותר
שהתלמיד חכם יכול
להשיג, שמוחו נעשה יותר קרוב
לתורה. וההוכחה והראיה שמוחו
נעשה יותר קרוב לתורה, זהו כמו
שכתב הקצות החושן בהקדמתו.

זָכוּהַ וְזִכָּה אֶת הָרַבִּים, זְכוּת הָרַבִּים תִּלְוִי בּוֹ

היות שזכינו ב"ה והגליון השבועי מופץ בכמה ערים, יש הזדמנות למי שליבו חפץ לזכות את הרבים ולקחת חבל בהוצאות ההפצה של הגליון בעירו, ויבוא על שכרו.

אפשר לפנות למערכת חידו"ת של רבינו,
למספר טעלפאן 9 EXT 2290-854-718-1.

בברכה והערכה
מערכת החידו"ת של רבינו